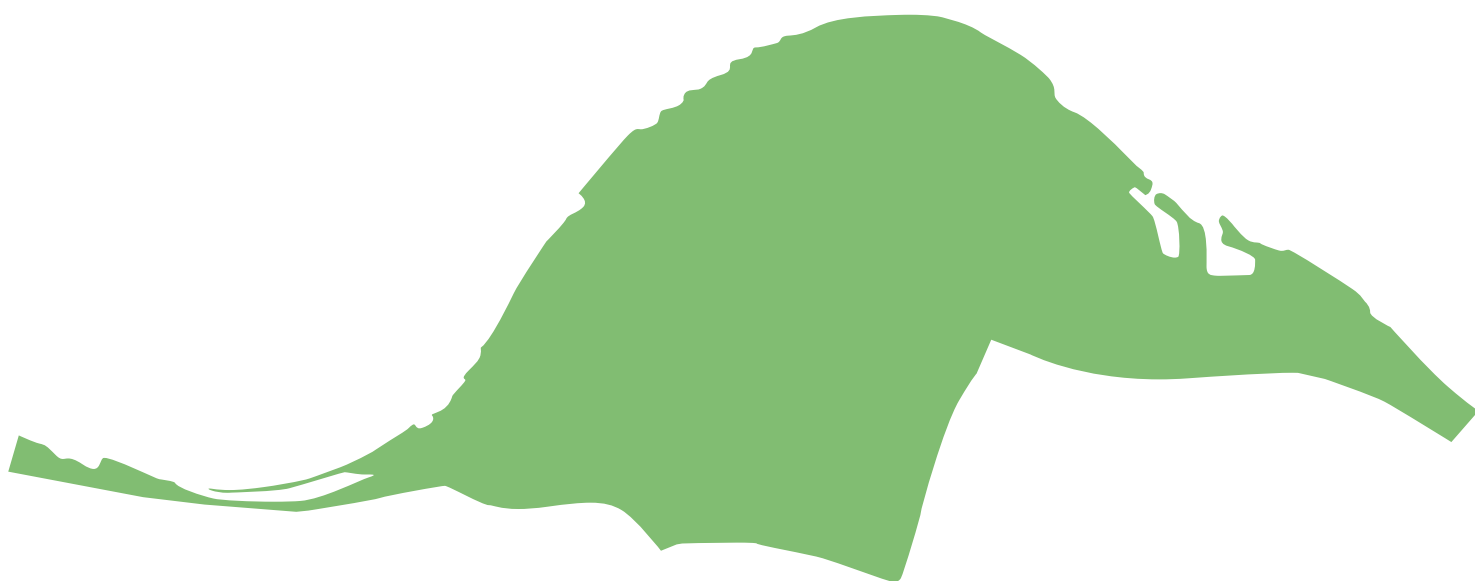
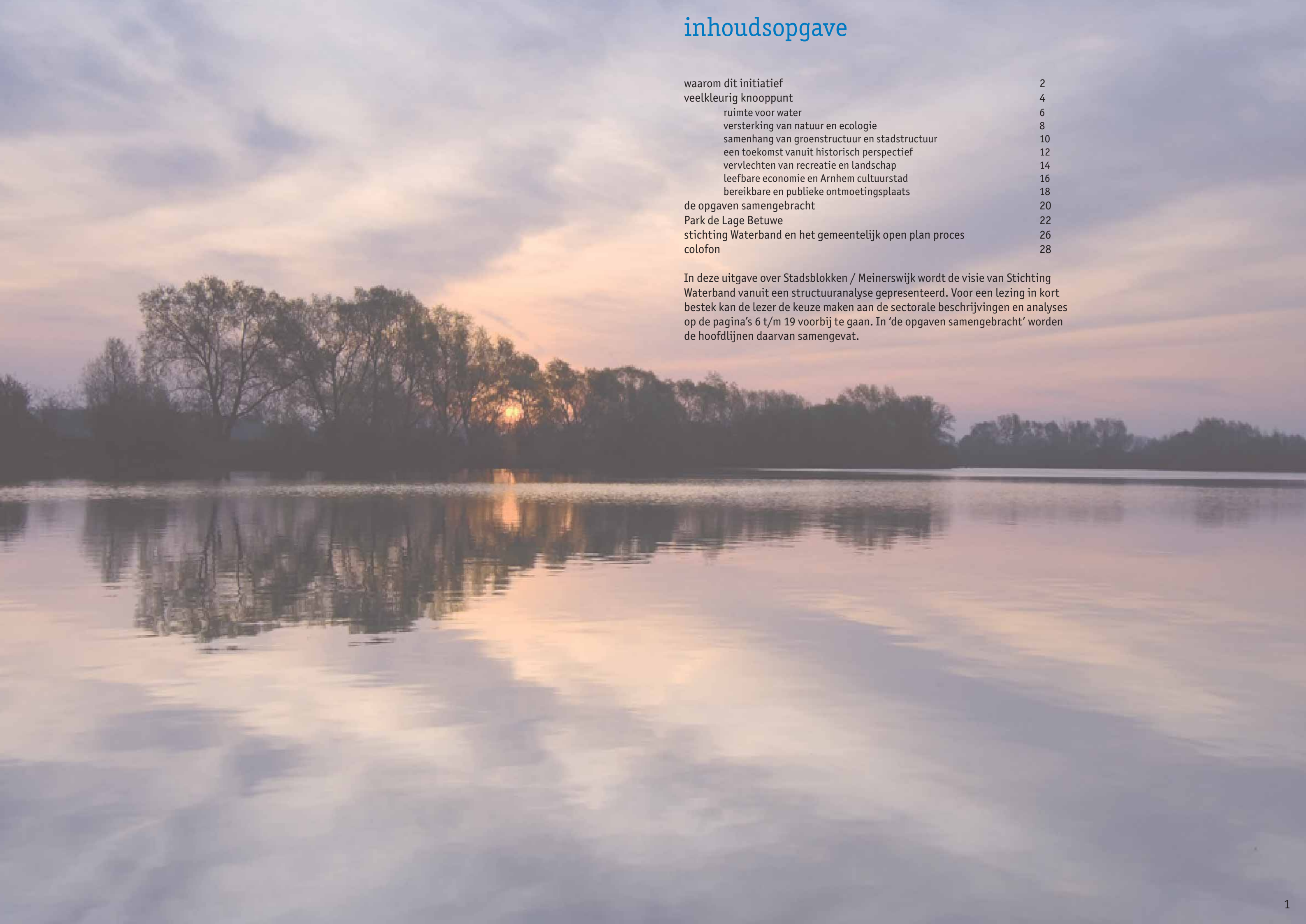

Meinerswijk & de Stadsblokken

Park de Lage Betuwe

inhoudsopgave

waarom dit initiatief	2
veelkleurig knooppunt	4
ruimte voor water	6
versterking van natuur en ecologie	8
samenhang van groenstructuur en stadstructuur	10
een toekomst vanuit historisch perspectief	12
vervlechten van recreatie en landschap	14
leefbare economie en Arnhem cultuurstad	16
bereikbare en publieke ontmoetingsplaats	18
de opgaven samengebracht	20
Park de Lage Betuwe	22
stichting Waterband en het gemeentelijk open plan proces	26
colofon	28

In deze uitgave over Stadsblokken / Meinerswijk wordt de visie van Stichting Waterband vanuit een structuuranalyse gepresenteerd. Voor een lezing in kort bestek kan de lezer de keuze maken aan de sectorale beschrijvingen en analyses op de pagina's 6 t/m 19 voorbij te gaan. In 'de opgaven samengebracht' worden de hoofdlijnen daarvan samengevat.

waarom dit initiatief

Stadsblokken en Meinerswijk is een uniek gebied. Een gebied met hoge kwaliteiten, maar vooral ook met kansen. Het is als een oude binnenstad uit de jaren zeventig; je kunt het slopen en iets nieuws bouwen of je kunt de verborgen kwaliteiten en kansen herkennen en versterken. [Wij zouden willen dat de verborgen kansen van Stadsblokken / Meinerswijk aangegrepen worden om het gebied te ontwikkelen tot één van de topattracties van Arnhem.](#) Stichting Waterband wil daar zelf aan bijdragen, nu de gemeente Arnhem een open planproces is gestart dat eind 2008 tot een beslissing over de ontwikkeling van het gebied moet leiden.

We leveren deze bijdrage aan het open planproces omdat we het een uniek gebied vinden en van grote waarde voor Arnhem. Met dit boekje willen we het gebied allereerst in haar omgeving en haar context plaatsen. Dit boekje laat zien dat Stadsblokken - Meinerswijk een veelkleurig knooppunt is in ecologische, hydrologische, landschappelijke, historische, recreatieve, stedenbouwkundige, sociale en economische structuren en relaties. En dat het gebied betekenis heeft in internationale, nationale, regionale en lokale structuren en opgaven. Zonder zicht op de omgeving en de context is, naar ons idee, geen goede ontwikkelingsschets voor het gebied te maken. En, uit analyse van de omgeving en de context vloeien ontwerpogaven, verantwoordelijkheden en kansen voort.

Het verknopen van al deze kwaliteiten, opgaven en kansen leidt tot een prachtig perspectief voor het gebied. We zijn bezorgd dat als deze waarden onvoldoende worden herkend en erkend, er ontwikkelingen zullen plaats vinden die ongunstig zijn voor de leefbaarheid, de publieke bruikbaarheid, het imago en, op de langere termijn, de economie van de stad.

Voor het maken van dit boekje hebben we dankbaar gebruik gemaakt van een groot aantal deskundigen, betrokkenen en vrijwilligers die met veel enthousiasme hun vrije tijd ingezet hebben. Zonder hen had Stichting Waterband niet bestaan en was dit boekje niet tot stand gekomen. Daarnaast danken we onze sponsors voor hun bijdragen in tijd en geld.

We wensen u vooral inspiratie toe en roepen Arnhemmers op mee te doen aan het open planproces.

Bestuur en stuurgroep Stichting Waterband

veelkleurig knooppunt

Het is moeilijk de verleiding te weerstaan allerlei nieuwe activiteiten en functies in te tekenen op de ogenschijnlijk blanco kaart van Stadsblokken - Meinerswijk. En zeker als die toevoegingen direct geld opbrengen, is dat voor velen aantrekkelijk. Echter, zo blanco is die kaart niet: **het gebied kent nu al een unieke combinatie van natuurwaarden, historische relictten en recreatieve gebruiksmogelijkheden**. Daarnaast draagt het uiterwaardenlandschap in het hart van de stad bij aan het groene imago en economisch functioneren van de stad. Die combinatie vindt je nergens anders in Nederland en kan nog aanzienlijk worden versterkt.

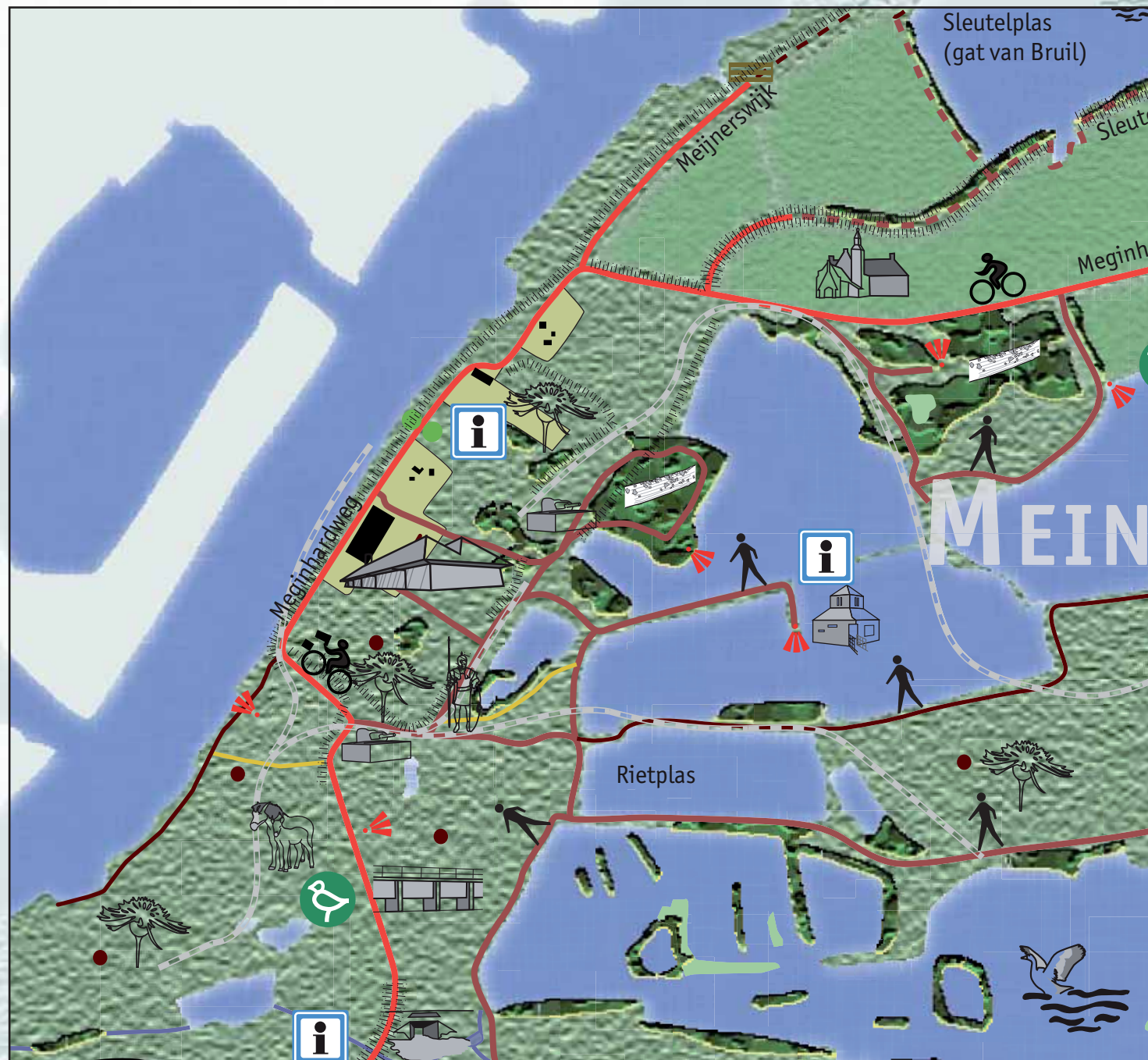
En, het gebied staat niet op zichzelf. Het is een essentieel onderdeel van een groot aantal nationale, regionale en stedelijke structuren en heeft dus vele relaties met haar omgeving. Die structuren en relaties willen we in de komende hoofdstukken blootleggen. Omdat ze duidelijk maken welke kansen, maar ook welke beperkingen en verantwoordelijkheden er zijn wanneer we het gebied verder willen ontwikkelen.

We gaan in op de rivier, de ecologie, de stedelijke en groenstructuur, landschap en recreatie, de historie, de economie en de sociaal-culturele relaties. En, wat blijkt, in het gebied komt letterlijk alles samen. Stadsblokken - Meinerswijk is daarmee een uniek knooppunt. Zo'n knooppunt vraagt om een unieke ontwikkeling waarbij relaties, structuren en functies worden versterkt en met elkaar verbonden. Het toevoegen van nieuwe functies aan het gebied omdat die nu eenmaal ergens in de stad ruimte nodig hebben, zonder dat ze bijdragen aan het versterken en verbinden, is een verlies.

In onze visie dienen nieuwe activiteiten of functies in het gebied nadrukkelijk bij te dragen aan de versterking van de huidige gebiedskwaliteiten, het functioneren van het gebied in haar omgeving en het gebruik dat alle Arnhemmers van het gebied moeten kunnen maken. Een woonwijk, bedrijventerrein of winkelcentrum ligt dan ook niet voor de hand: elders is daar prima ruimte voor. Stadsblokken - Meinerswijk is hiervoor te waardevol en kan veel meer betekenen voor de regio en de stad.

Wat ons betreft begint de visieontwikkeling voor Stadsblokken - Meinerswijk dan ook met uitzoomen, voor we inzoomen op concrete nieuwe activiteiten en functies. Op die manier kunnen we het gebied de aandacht geven die het verdient en weloverwogen de keuzes maken voor de toekomst.

Eusebiuske
ca. 1,5 km

pannenkoekboerderij
de Steenen Camer
P
Steenen
Camer
Entree
Drielse dijk
76
Steenfabriek
Drielsedijk

Batavierenweg

Traverse Het Hoefijzer

Spiekerskolk

7 88
Transferium

ruimte voor water

De rivier de Rijn bepaalt het beeld van Stadsblokken - Meinerswijk, zeker in perioden van hoog water. De rivier is dan bijna alles bepalend: van natuurwaarden tot modderpaden en van beleving van de weidsheid tot waar wonen en werken nog mogelijk is. En de rivier draagt bij aan de kwaliteit van de stad: niet voor niets probeert de binnenstad weer aan de rivier te komen. Stadsblokken - Meinerswijk maakt deel uit van het internationale stroomgebied van de Rijn: delen van Zwitserland, Duitsland, Frankrijk en Nederland kunnen hun overtollig water via de Rijn kwijt op de Noordzee. Het overgrote deel van het Rijnwater stroomt oost-west richting Rotterdam en de delta, langs aan de zuidkant de heuvels van Nijmegen en aan de noordkant de Veluwe. Lang geleden had het daar de ruimte voor, door wat nu de Betuwe is. Tegenwoordig zijn er slechts twee doorgangen: Via de Waal bij Nijmegen - Lent en via de Rijn bij Stadsblokken-Meinerswijk. Slechts een klein deel van het water (11%) gaat noordwaarts, via de IJssel, naar het IJsselmeer.

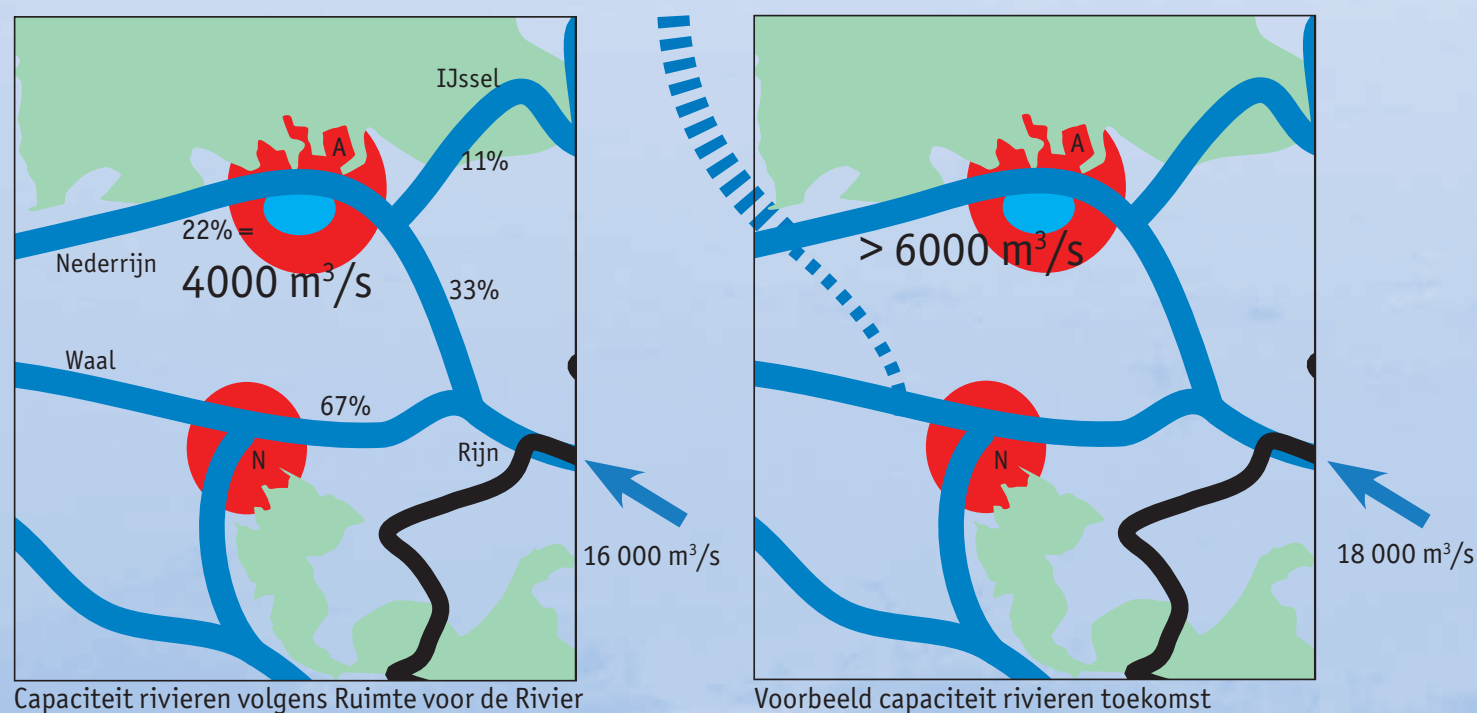

In het huidig beleid voor de rivieren blijft de afvoerverdeling tussen Waal, Rijn en IJssel gelijk en moet er beperkt extra ruimte voor de afvoer gemaakt worden in Stadsblokken-Meinerswijk (7 centimeter). Dat is vrij eenvoudig te realiseren door wat meer diepte of breedte voor hoogwater te maken. Beperkte begroeiing, zelfs van de Groene Rivier, lijkt daarmee te combineren, omdat die begroeiing bij hoog water door de voorafgaande snelheidspiek wordt geërodeerd.

In de toekomst krijgen we zeer waarschijnlijk te maken met een hogere rivierafvoer vanuit het oosten en, belangrijker nog, een hogere zeespiegel vanuit het westen. Dat betekent hogere afvoerpieken en minder makkelijke afstroom op zee. Een hogere afvoerpieken kunnen we mogelijk nog opvangen op de Waal. Bij verminderde afstroom door een hogere zeespiegel zijn rigoureuzere maatregelen nodig. De Delta zal de hogere afvoer niet meer geheel kunnen opvangen. Het IJsselmeer krijgt een belangrijkere bufferfunctie. Echter, afleiden via de IJssel heeft weinig zin omdat deze riviervak daarvoor te lang is (en dus te weinig verval heeft). Een directe afvoer naar Markermeer en IJsselmeer via een bypass door de Gelderse Vallei komt dan in beeld. Vanaf dat moment is Stadsblokken - Meinerswijk opeens een knelpunt.

Een duurzaam beheer van ons riviersysteem vraagt dus niet alleen nu om 7 centimeter waterstandverlaging in Meinerswijk, zoals gepland voor 2015, maar ook reservering van substantiële breedte voor waterafvoer voor toekomstige generaties. In het kader van 'Ruimte voor de rivier' waren daarom na de bijna-rampen uit de jaren negentig ontwikkelingen in de uiterwaarden uit den boze. Nu het allemaal weer lang geleden lijkt, laat de overheid ontwikkelingen toch weer mondjesmaat toe. Verstandig is dit niet, wanneer ze kunnen leiden tot onnodig hoge kosten in de toekomst. Bestemmingen die de toekomstige afvoer van water beperken blijven daarom ongewenst.

ecologische hoofdstructuur (kernkwaliteit)
bron: provincie Gelderland

onderbroken EHS bij Stadsblokken
bron: provincie Gelderland

natuurwaarden rivierzone - flora- en faunawet en rode lijst
bron: gemeente Arnhem

- beschermd conform Flora- en faunawet
- bedreigd conform Rode lijst
- beschermd conform Flora- en faunawet en bedreigd conform Rode Lijst

versterking van natuur en ecologie

De uiterwaarden langs de grote rivieren vormen een landschap dat uniek is in Europa. De rivieren zorgen voor een ongekennde dynamiek en op kleinere schaal herbergen ze een scala aan biotopen. Daarbij is het ook nog een aaneengesloten gebied. De uiterwaarden vormen niet voor niets de ruggengraat van de Europese en Nationale ecologische hoofdstructuur (EHS). De uiterwaarden van Arnhem, en met name Stadsblokken - Meinerswijk zijn een essentieel onderdeel van deze structuur. Ze vormen de verbinding tussen de Gelderse Poort stroomopwaarts en de uiterwaarden stroomafwaarts. De Stadsblokken is hierin een kritische schakel omdat het gebied een onderbreking is in de ecologische hoofdstructuur die bovendien aan twee kanten is ingesloten door stedelijk gebied.

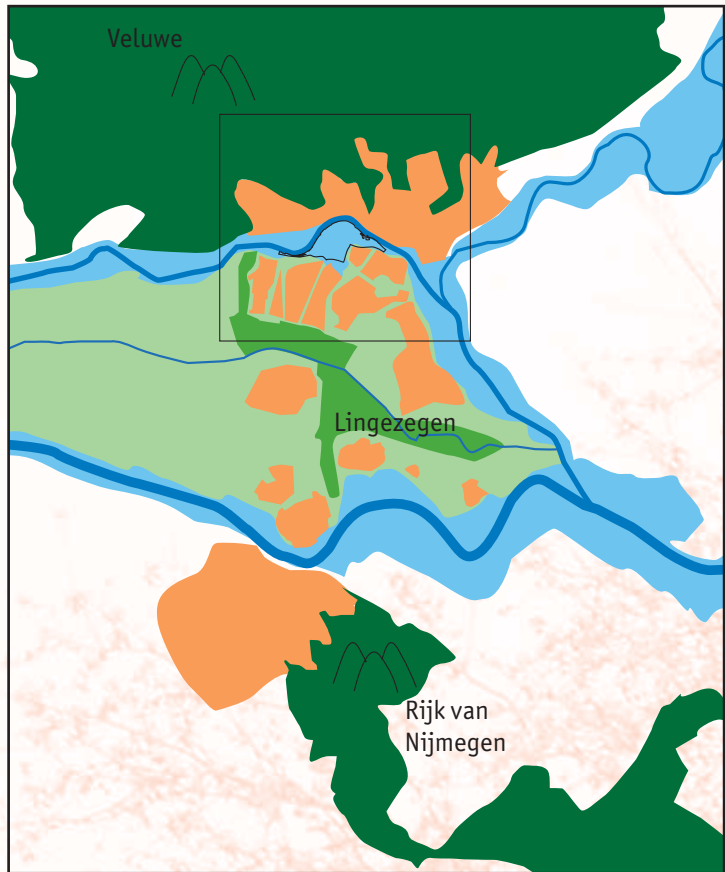
Stadsblokken - Meinerswijk is een zeer rijk natuurgebied. Een derde van alle plantensoorten in Nederland komt in het gebied voor en er zijn mossen gevonden die in heel Europa bedreigd zijn. [Dat Arnhem op de derde plaats staat van de meest soortenrijke gemeenten, is vooral aan de uiterwaarden te danken.](#) Het gebied dankt zijn rijkdom aan de verbondenheid met andere uiterwaarden, de dynamiek van de rivier en het extensieve beheer dat in een groot deel van Meinerswijk de afgelopen vijftien jaar is gevoerd.

Opgave voor de natuur in Stadsblokken - Meinerswijk is, de rijkdom te behouden en te versterken door benutting van de dynamiek van de Rijn, schaalvergroting en het creëren van gradiënten. Bij verdere ontwikkeling dient een zo groot mogelijk deel van het gebied voor grazers toegankelijk te zijn, ter versterking van de gevarieerde vegetatie met de talrijke soorten die kenmerkend zijn voor de uiterwaarden.

De Rijn moet bij verschillende waterstanden vrij door het gebied kunnen stromen en nieuw zand en klei af kunnen zetten, maar ook grond en vegetatie kunnen wegspoelen. Daardoor ontstaan voortdurend ontwikkelingen van kale klei tot volwassen hardhout ooibossen met alle stadia daartussen. Dit vraagt een beheer dat niet slechts binnen de Arnhemse uiterwaarden gerealiseerd dient te worden, maar voor grotere gebieden moet gelden. Schaalvergroting houdt in dat de verbindingen intern en extern worden verbeterd, zodat zoveel mogelijk organismen zich vrij kunnen bewegen, zowel bij hoog als bij laag water. Intern gaat het vooral om inpassing van Stadsblokken; extern om de verbinding met de Rosandepolder in het westen en met de Bakenhof in het oosten.

Stadsblokken - Meinerswijk is en blijft een dynamisch gebied en geen statisch park. Om daarvoor de optimale omstandigheden te creëren, kan het nodig zijn om kleinschalig in de bodem in te grijpen. Daarbij kan aangesloten worden bij de kleiwinning zoals die de vorige eeuw is uitgeoefend. Het doel van deze ingrepen moet zijn om gradiënten te creëren in de vorm van vluchtheuvels met uiteenlopende overstromingskansen en moeraszones. Veranderingen in de bodem zullen zorgvuldig afgewogen moeten worden in verband met de aanwezige vervuiling. Daarbij zou vervuilde grond binnen het gebied in kleiputten geborgen kunnen worden.

stad en groen in het KAN-gebied

- stuwwallen landschap
- uiterwaarden landschap
- betuwe landschap
- parkgebied in ontwikkeling

stad en groen in Arnhem

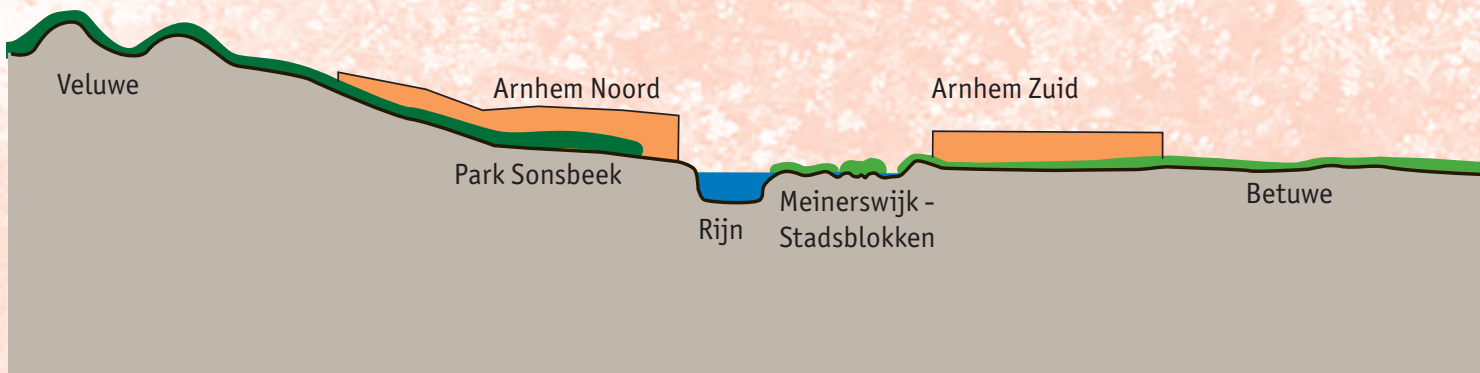
samenhang van groenstructuur en stadstructuur

De landschappelijke structuur van het KAN gebied (Knooppunt Arnhem-Nijmegen) wordt gekenmerkt door de laagsgewijze afwisseling van groene en stedelijke gebieden tussen het Veluwemassief en de Nijmeegse heuvels. Park Lingezegen wordt nu ontwikkeld als groene zone tussen Arnhem Zuid en de Vinex-lokaties in Elst. Stadsblokken - Meinerswijk is al zo'n groene buffer, werkend als een soort 'adempauze' tussen de bebouwing van Arnhem Centrum en Arnhem Zuid. Het is dus een integraal, kwaliteit toevoegend, onderdeel van de regionale structuur.

Uniek in Nederland is de specifieke ligging van Stadsblokken - Meinerswijk als uiterwaardengebied binnen de stad Arnhem. Wat van oorsprong een vlakte als uitloper van de Veluwe stuwwal was, is door de rivierverlegging en de ontwikkeling van Arnhem Zuid een centraal park geworden voor de beide stadshelften. Arnhem Noord en Arnhem Zuid vormen een bipolaire stad. Elke zijde met een eigen landschappelijke en stedenbouwkundige karakteristiek en een eigen cultuur met kansen. Een analyse van de ontwikkeling van steden aan een rivier maakt duidelijk, dat een eenheid van twee stadshelften aan een rivier niet mogelijk is. Vanuit de visie van tegengestelde stadshelften ontstaan meer kansen. In dit beeld van Arnhem, congruent met haar structuur, past de ontwikkeling van een laaggelegen, waterig landschapspark als tegenhanger van Park de Hoge Veluwe. Zoals de Velwezoom een heuvelige rand van het Veluwemassief is, met culturele en museale functies, zal de Betwezoom een waterige rand van het vruchtbare rivierlandschap zijn, met daarbij passende sociaal-culturele en museale functies.

De stedelijke structuur van Arnhem Noord wordt gekenmerkt door de beroemde vingerstructuur, waarbij parken tot in het hart van de stad doordringen en zo de in de stad gewenste afwisseling van bebouwde en onbebouwde delen markeren. Hier is de samenhang tussen de wijken een belangrijk thema. In Arnhem Zuid is er een robuust groen casco waarin de woonwijken van Arnhem Zuid zijn gelegen. Hier is behoud en versterking van het casco een aandachtspunt in de stadstructuur. **Beide karakters komen samen in Stadsblokken-Meinerswijk. Het is potentieel een centraal park met spanningsvolle relaties met beide stadshelften, maar tegelijk is het gebied onderdeel van een doorgaand uiterwaardenlandschap.**

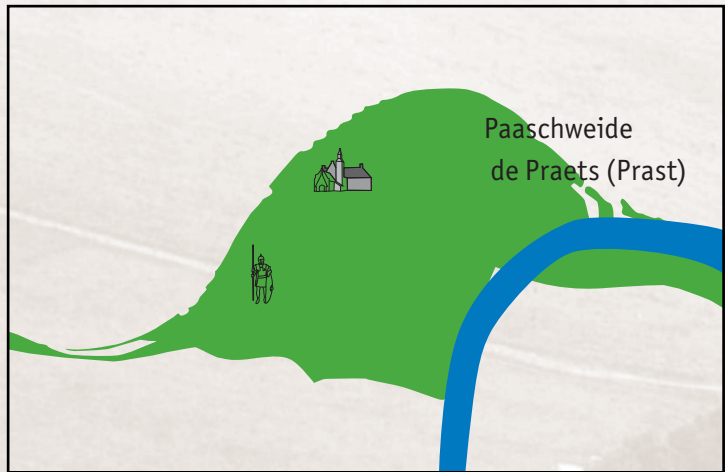
profiel Arnhem

De opgave is, de groene park- en cascostructuren van Noord en Zuid met elkaar te verbinden en, door continuïteit van het uiterwaardenlandschap, tot één samenhangende structuur te komen, mede als duurzame groene contramal van de steeds intensiever gebruikte stedelijke gebieden. Hierbinnen dient een verbeterde toegankelijkheid van het gebied vanuit zowel Zuid als Noord gerealiseerd te worden. Zo zullen nieuwe verbindingen tussen de stadshelften tot stand komen en zal een verbeterde zichtbaarheid van de openbare functies mogelijk zijn.

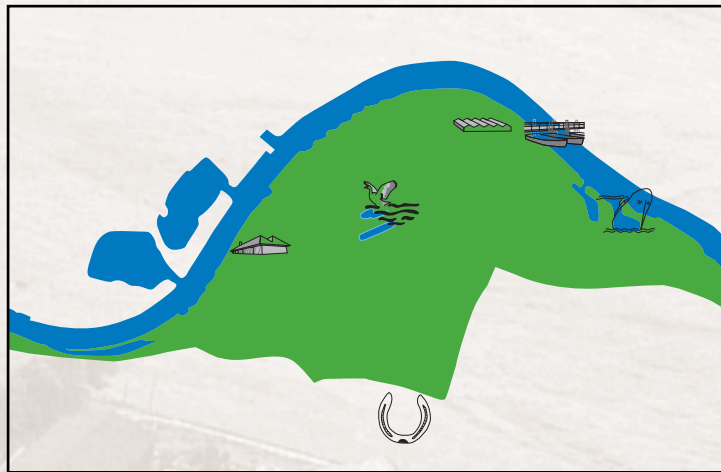
Met de ontwikkeling van Arnhem Centraal en Rijnboog wordt het stedelijk en stenig karakter van de stad versterkt. Tegenover deze intensivering wordt het gebied nog waardevoller, als contramal van het centrum. Vanaf de Rijnkade gezien zal het gebied als landschappelijke ruimte zichtbaar moeten blijven. Stadsblokken blijft een groen gebied en een bescheiden bebouwing concentreert zich als ondersteuning van de centrale toegang naar het gebied. Een intensieve gesloten bebouwing op Stadsblokken refereert specifiek aan het karkarakter van Noord en vernauwt de rivier en is dan ook ongewenst.

Zo groeit het beeld van gebouwde objecten als lonkende parels in een zee van groen.

situatie tot 1530

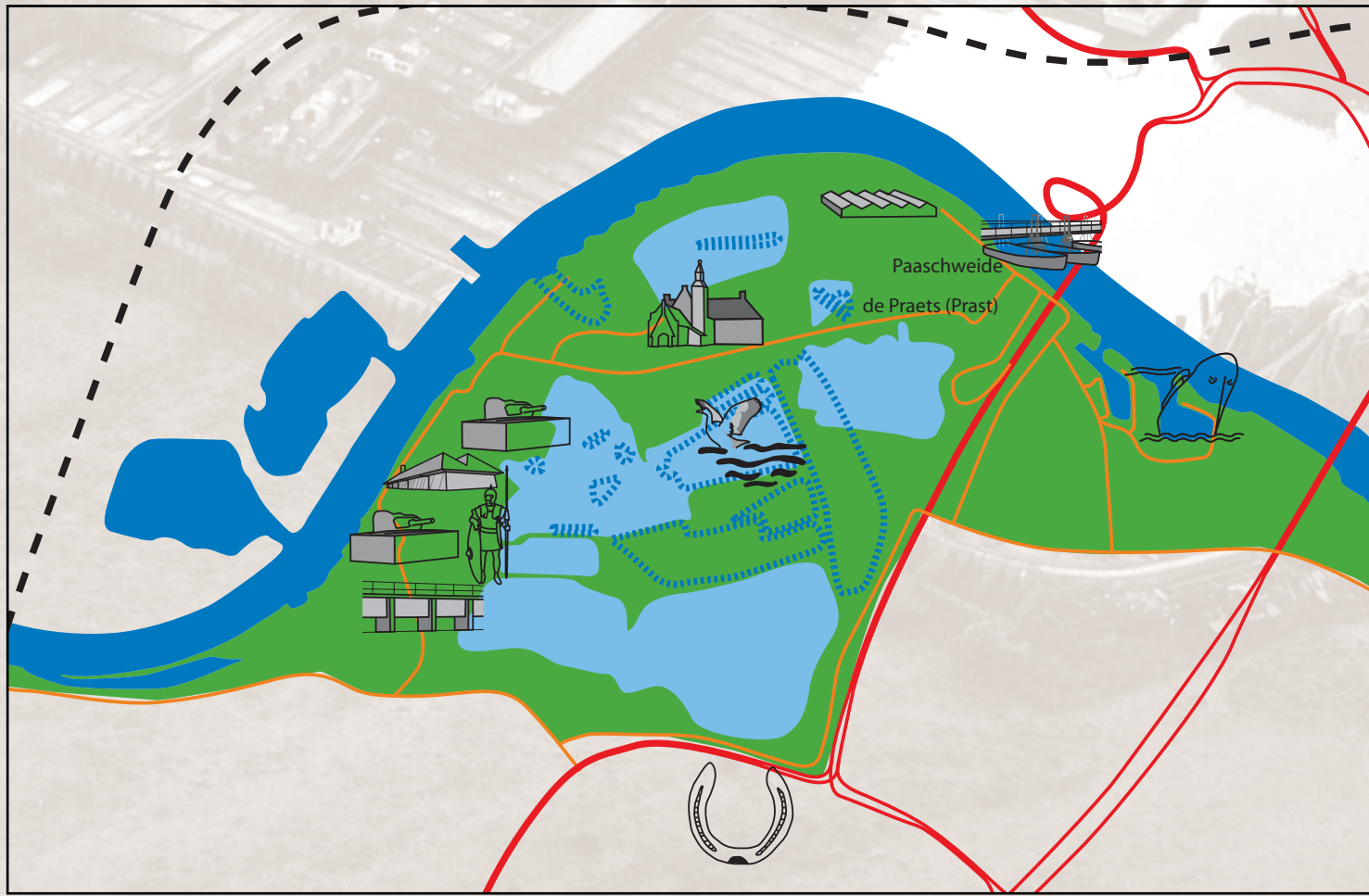

situatie 1530 - 1935

Casa Hercusis		- 400 n. Chr.	
Heerlijkheid Meijnerswijk	1294	- 1853	
Paaschweide	1400	- 1900 (ca.)	
verlegging van de Rijn	1530		
schipbrug bij de Praets	1800	- 1935 (ca.)	
bedrijfsactiviteiten ASM	1889	- 1979	
fort aan zuidzijde van Meinerswijk		- 1918	
activiteiten steenfabrieken	1874	- 1980	
bouw John Frostbrug	1934		
Duits geschut	1940	- 1945	
bouw IJssellinie	1951	- 1954	
heropening John Frostbrug	1950		
aanleg Mandelabrug	1977		

situatie 1935 - 2010

cultureel erfgoed

een toekomst vanuit historisch perspectief

Stadsblokken - Meijnerswijk heeft een rijke geschiedenis die helaas niet altijd zichtbaar en beleefbaar is. De veelheid aan cultuurhistorische plaatsen binnen het gebied is nauw verbonden met de rivier en de daaraan gekoppelde barrières, verbindingen en bodemsamenstelling. De rijke geschiedenis kan tegen de context van de ruimtelijke transformaties van de rivier globaal in drie episodes beschouwd worden: de periode waarin de Rijn haar oorspronkelijke verloop had, de periode na de verlegging van de Rijn en de periode vanaf de aanleg van de John Frost-brug.

In de Romeinse periode was de Rijn een zwaar bewaakte grensrivier waarover ook goederen werden getransporteerd, zoals stenen uit de Eifel waarmee het castellum werd gebouwd. Na de Romeinse periode kwam de nadruk te liggen op de Rijn als transportmiddel. In Meijnerswijk ontstonden agrarische gemeenschappen en er was behoefte aan transport van handelsgoederen.

Het ontstaan en ontwikkeling van Arnhem was van grote invloed op de Rijn. In 1530 heeft Hertog Karel van Gelre de loop van de Rijn verlegd, zodat deze voortaan langs Arnhem liep. De Rijn was zo een makkelijk middel om inkomsten te genereren via tolged, veergeld en handel. De verbinding tussen Meijnerswijk en Arnhem bestond meer dan 300 jaar uit een schipbrug. Dit was een zeer belangrijke passage.

De laatste eeuw zijn de Rijn en uiterwaarden vooral gebruikt voor industrie. Met de klei- en zandwinning ten behoeve van de steenfabricage is het landschap volledig veranderd. De diepe plassen en de monumentale steenfabrieken herinneren hieraan. In Stadsblokken stond bijna 100 jaar een grote werf, de Arnhemse Stoomhelling Maatschappij. De ASM is bepalend geweest voor Stadsblokken dat na het faillissement van ASM aan haar lot is overgelaten. Kort voor de tweede wereldoorlog werd de eerste vaste brug over de Rijn gebouwd, waarmee de periode van grootschalige civiele ingrepen aanbrak. Bruggen en wegen doorsnijden het gebied. De rivier werd in de Koude Oorlog ingezet als verdedigingsmiddel en Meijnerswijk maakte deel uit van de IJssellinie. Bij dreiging door de Russen kon de oostflank van Nederland langs o.a. de IJssel onder water gezet worden. Het doorlaatwerk en de kazematten zijn nu nog zichtbaar.

De Rijn en de uiterwaarden lijken steeds minder belangrijk in ons dagelijks leven. Door de John Frost-brug en de Nelson Mandela-brug hebben we nog nauwelijks in de gaten dat er een rivier en een uiterwaardegebied liggen. Opgave is, een vierde periode gestalte te geven, waarin historische artefacten ontsloten worden als opgepoetste parels in een verfijnd netwerk van ecologische, landschappelijke, recreatieve en culturele structuren en voorzieningen. Door de steenfabrieken, de IJssellinie en het ASM-terrein nieuwe gebruiksfuncties te geven en de niet-zichtbare historische aspecten zoals het castellum en kasteel 't Huys Meijnerswijk onder de aandacht te brengen, kunnen we de beleving van Stadsblokken-Meijnerswijk verrijken en het gebied tot een plaats van sociale interactie tussen Arnhemmers maken.

vervlechting van recreatie en landschap

Velen denken bij Arnhem aan de Veluwe en het reliëf in Arnhem Noord. De bijzondere kwaliteiten van Arnhem, haar landschappelijke ligging, de toeristische attracties in de noordrand, haar parken, haar culturele ontwikkeling en het aantrekkelijke centrum, zijn landelijk bekend. Het leidt tot een gelaagd beeld van de recreatieve aspecten, waarbij de stad volop plaats biedt aan ontspanning voor haar bewoners en haar bezoekers vanuit het KAN gebied en vanuit de Randstad en Duitsland. Het uiterwaarden- en Betuwelandschap van Arnhem Zuid is echter net zo bepalend voor de stad. Geen stad in Nederland heeft de mogelijkheid zich te profileren met een prachtig rivierengebied in het hart van de stad, naast de erkende kwaliteiten van Arnhem Noord. **Recreanten zoeken de afwisseling, de schoonheid, de ongereptheid en referenties aan het verleden graag op. Het gebied is dan ook onderdeel van zeer diverse recreatieve routes voor fietsers, wandelaars en waterrecreanten.** Alleen, we beleven die afwisseling nog onvoldoende. En de rivier met zijn uiterwaarden kruisen we meestal alleen, hoog boven het gebied, over een brug en dijk.

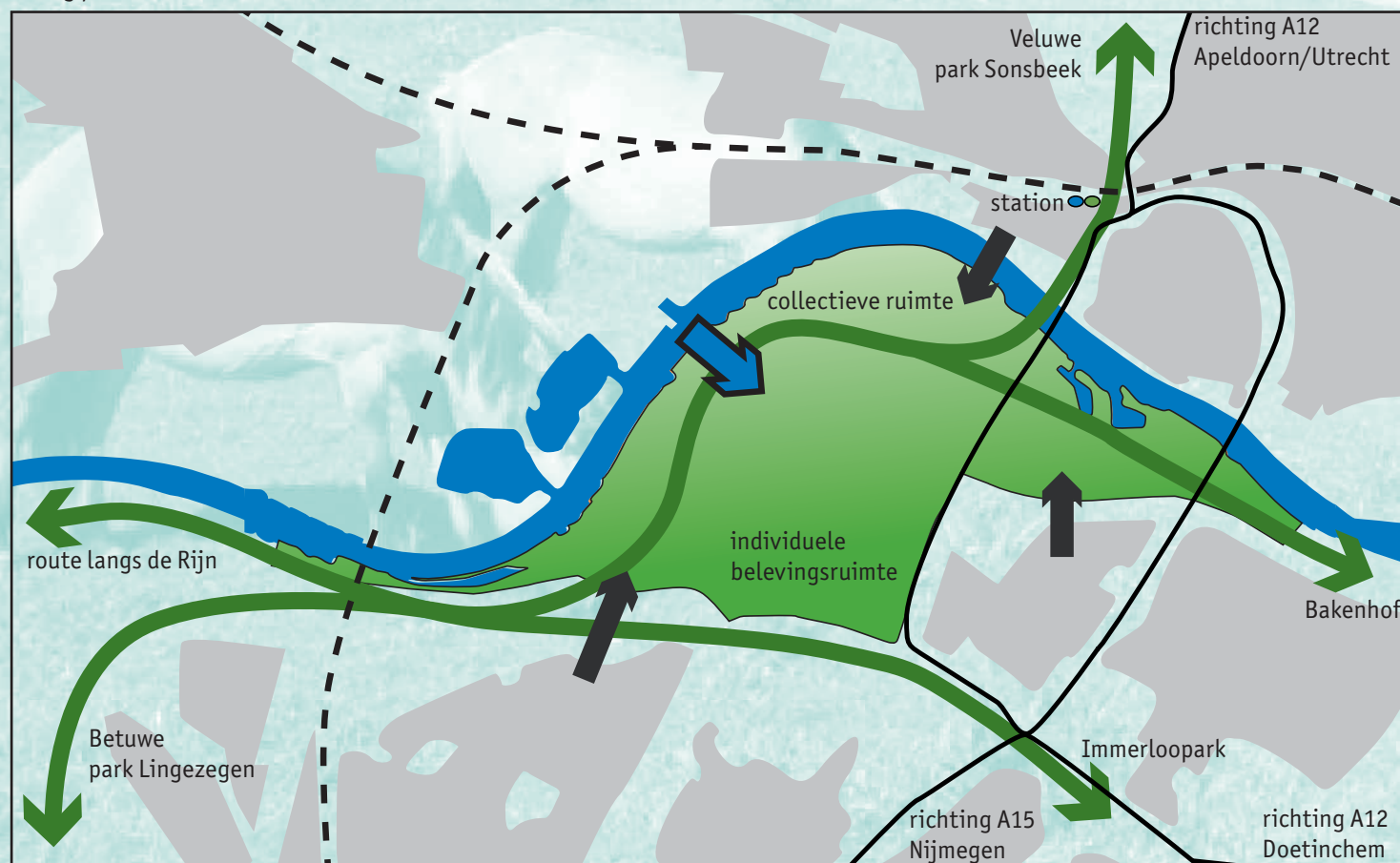
De eerste uitdaging is het rivierenlandschap te accentueren, de recreatieve verbindingen - noord-zuid, oost-west en binnen het gebied - te versterken en zowel de collectieve als de individuele gebruiksmogelijkheden te vergroten. Voor de diverse recreatieve doelgroepen ligt de kracht van Stadsblokken - Meinerswijk in het subtiële samengaan van de stedelijkheid en het uiterwaardenlandschap. Daarom dient de ontwikkeling van het gebied er op gericht te zijn dat de stad niet alleen als coulisse aanwezig is, maar op bescheiden wijze met een aantrekkelijk programma in dit landschap ingevlochten wordt. Zo wordt het karakter als openbaar stadspark versterkt. Verbetering van het routenetwerk dient op de doelgroepen gericht te zijn, zodat stedelingen en waterrecreanten op de Betuwse waterwegen en op de Rijn, maar ook toeristen van buiten Arnhem (met name via Arnhem Noord) de weg weten te vinden.

Zowel het ommetje in de pauze, het trimmersrondje 's ochtends vroeg en de woensdagmiddagwandeling als de wandel-, fiets en waterdagtochten doorkruisen ieder op eigen wijze het gebied. Voorzieningen als extra paden (met name vanuit Malburgen en Elderveld), horeca en een passantenligplaats kunnen de bruikbaarheid en het regionale recreatieve netwerk aanzienlijk versterken.

Het is goed onderscheid te maken tussen de verschillende gebruikersgroepen van Stadsblokken - Meinerswijk. Het risico is dat ze elkaar in de weg zitten. In het natuurgebied komen bezoekers voor rust, ruimte en de bijzondere planten- en diersoorten. Daarnaast zullen natuurvriendelijke waterrecreanten het gebied graag bezoeken, via de Rijn als drukke recreatieroute of vanuit Lingezegen via kleine waterwegen die ten behoeve van kano's en roeiers met elkaar verbonden worden. Het natuurgebied is een ruimte voor individuen: een individuele ruimte. Dit in tegenstelling tot collectieve ruimten, waar het gebied ook ruimte voor kan bieden. Hier komen bezoekers naar gezellige, drukke plekken om samen te zwemmen, te picknicken, tentoonstellingen en opvoeringen te zien of muziek te luisteren op een festival. Zoneren van het gebied in meer collectieve en meer individuele ruimte is dus gewenst.

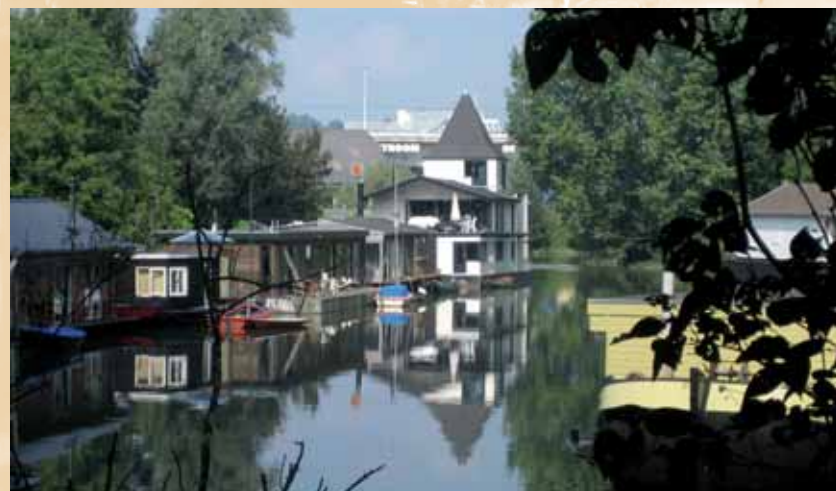
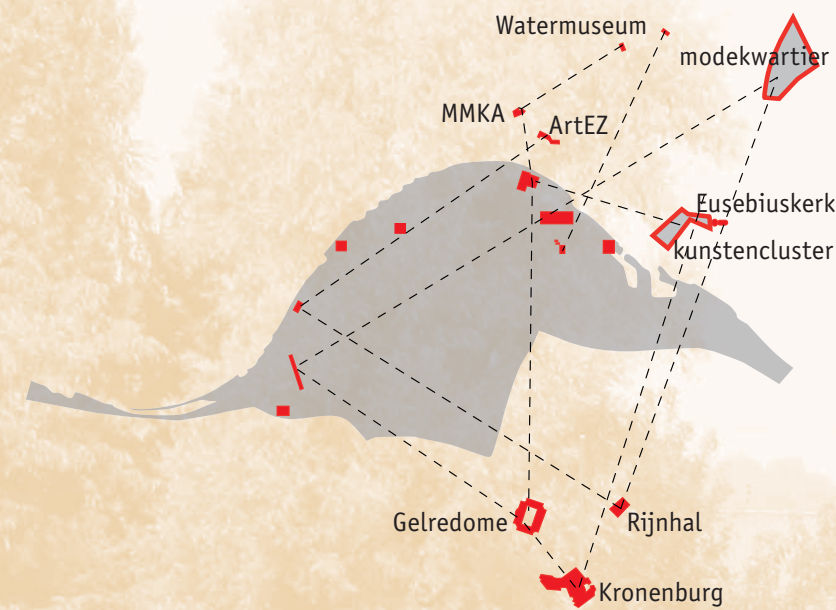

huidig padennetwerk

verbinding met omgeving

leefbare economie en Arnhem cultuurstad

Het Arnhems groen is altijd een belangrijke factor geweest voor mensen en bedrijven om zich hier te vestigen. Met het groeiend aantal inwoners van Arnhem is het van belang voldoende, kwalitatief hoogwaardig groen in de stad te behouden, zeker wanneer de stad er voor kiest hoogopgeleiden aan te trekken en vast te houden. Het groentekort in Nederland loopt op. Arnhem kan haar imago als groene stad verder uitbouwen door bestaand en nieuw groen nog beter in te zetten voor een gezonde, leefbare en economisch florerende stad. Stadsblokken – Meinerswijk kan een icoon worden van Arnhems groene imago.

Volgens vooraanstaande economen is het een hardnekkig misverstand dat groene gebieden als Stadsblokken – Meinerswijk geen economische waarde hebben en dus beter ingeruild kunnen worden voor bebouwing. Natuur heeft een belangrijke financiële waarde (levert directe geldstromen op in de OZB, cultuur, recreatie en toerisme), een maatschappelijke waarde in de zin van welvaart verhoging en ten derde als gezondheidsverbeteraar (afvangen fijnstof, reductie van stress en gezondheidsklachten). Een groen Stadsblokken – Meinerswijk draagt bij aan de behoeftebevrediging, is dus een belangrijk goed dat welvaart oplevert en draagt zo bij aan een economisch florerende stad.

Arnhem is sterk in cultuur en groen. De culturele infrastructuur krijgt in de stad steeds meer vorm met o.a. een modekwartier, opleidingen, podia, het toekomstig cultuurcluster en diverse musea. **Stadsblokken – Meinerswijk heeft de potentie deel uit te gaan maken van deze infrastructuur: als broedplaats, als inspiratiebron, als expositieruimte, als festivalgebied, als decor en als geschiedenisrijke ondergrond voor vernieuwingen.**

De leefbaarheid van de stad is gebaat bij voldoende groene ruimten in de nabijheid van onze woon- en werkomgeving. Groen biedt rust, ruimte, donkerte, werkt tegen stress en het schept ruimte voor minder gereguleerd gebruik in een overgereguleerde samenleving. Kinderen kunnen er ravotten, hutten bouwen, met water spelen en kennis maken met de natuur. Juist Stadsblokken – Meinerswijk is hier bijzonder geschikt voor omdat de robuuste natuur tegen een stootje kan. Het is de uitdaging het gebied dus ook voor kinderen te ontwikkelen.

In de toekomst zal, met het warmer worden van de zomers, de behoefte aan verkoelende, schaduwrijke en waterrijke plaatsen toenemen. Als waterrijk hart van de stad kan Stadsblokken – Meinerswijk een belangrijke plaats innemen bij het gezond en leefbaar houden van Arnhem.

bereikbare en publieke ontmoetingsplaats

Het gebied kan uitgroeien tot een centrale ontmoetingsplek in de stad. De plaats waar bewoners van noord en zuid elkaar treffen, zowel tijdens de culturele uitingen als bij de picknick, een partijtje voetbal, een rondje wandelen, danwel in en aan het water. En, het kan het groene uitloophet gebied voor Malburgen worden, zoals afgesproken bij de herstructurering van de wijk. Dat alles vraagt een publieke, vrij toegankelijke en sociaal veilige inrichting van het gebied.

De opgave wordt de aantrekkelijkheid, bruikbaarheid en sociale veiligheid van een park als Sonsbeek te combineren met het typische uiterwaardenlandschap, met ruimte voor de diversiteit aan wensen van gebruikers en met bijvoorbeeld horeca- en cultuurvoorzieningen. Het verdergaand openen van het talud van de Mandelabrug opent perspectieven om Stadsblokken en Meinerswijk als eenheid te ervaren en laten functioneren. Bij de inrichting kan tevens ingespeeld worden op specifieke wensen, waarvoor de stad nu weinig ruimte biedt, zoals verzorgde picknickplaatsen aan het water waar vooral allochtone families behoefte aan hebben.

Om uit te kunnen groeien tot de vanzelfsprekende ontmoetingsplaats van Noord en Zuid zal de bereikbaarheid en toegankelijkheid vanuit de omgeving verbeterd moeten worden. Het gebied is nog onvoldoende ingebed in de stedenbouwkundige en recreatieve infrastructuur van de stad. Dat komt vooral tot uitdrukking in het ontbreken van recreatieve verbindingen met haar omgeving, barrières rond en in het gebied en het ontbreken van doorgaande verbindingen door het gebied.

Er is een aantal mogelijkheden om dit te verbeteren, uitgaande van de bestaande grote (infra)structurele barrières zoals de Batavierenweg en de bruggen. Een fietsbrug ter hoogte van het Onderlangs kan onderdeel worden van een nieuwe fietsroute door Meinerswijk, van Schuytgraaf naar het centrum. Aan oostzijde zou een veerpont Malburgen met Stadsblokken en de Rijnkade kunnen verbinden, waardoor een aantrekkelijke route tussen Zuid en het huidige stadscentrum ontstaat en de beleving van de rivier in de stad een nieuwe dimensie krijgt. Voor de relatie van Arnhem Zuid met het gebied is een goede toegankelijkheid vanuit Malburgen West het meest kansrijk, mede gericht op kortdurend verblijf: Lunchwandelaars, joggers, picknickers worden aangetrokken door een horecafunctie als einddoel van het verblijf. Diverse routes van de Malburgse Bandijk onder de verlengde aanbrug van de Eldenseweg door naar Meinerswijk en naar Stadsblokken zullen een vanuit Zuid een goed bereikbare beleving van het gebied mogelijk maken.

Ook voor bezoekers van buiten de stad kan de bereikbaarheid en toegankelijkheid worden versterkt en worden meegelift op de steeds attractievere ontwikkeling van recreatie aan de Arnhemse noordrand. De bezoekers komen veelal over A12 of spoor, dus vanaf de noordzijde. Een helder entreegebaar direct bij de Mandelabrug is nodig ter verbetering van oriëntatie, zichtbaarheid, uitstraling en bereikbaarheid. Arnhem Zuid en het uiterwaardenpark zijn beide gebaat bij een Icoon ter plaatse van de entree van het gebied, als evenknie van de Eusebius, het icoon van Arnhem Noord en de gegoede stad die op de heuvels gebouwd werd.

de opgaven samengebracht

De voorgaande hoofdstukken hebben zichtbaar gemaakt dat Stadsblokken - Meinerswijk geen blanco gebied is. Het gebied kent vele kwaliteiten, is onderdeel van verschillende structuren en heeft diverse relaties met haar omgeving. Stichting Waterband streeft ernaar de bestaande kwaliteiten te versterken, het functioneren van het gebied in al die structuren te verbeteren en de gebruiksmogelijkheden voor de stad te vergroten. De vorige hoofdstukken maken duidelijk welke kansen en beperkingen er zijn, maar ook welke verantwoordelijkheden een ieder draagt die over de toekomstige inrichting van het gebied beslist. De opgave wordt alle kansen en opgaven te combineren tot een rijker geheel. Daarom eerst de losse opgaven op een rijtje waaraan een plan voor het gebied naar ons idee moet voldoen.

- › Extra ruimte reserveren voor de waterafvoer voor de lange termijn, dus geen onomkeerbare functies op plaatsen die in de toekomst mogelijk nodig zijn voor de waterafvoer.
- › De rijkdom aan natuur versterken door benutting van de dynamiek van de Rijn, schaalvergroting, inpassing van Stadsblokken en Groene Rivier in de ecologische structuur, het creëren van gradiënten en uitbreiding van het extensieve beheer.
- › De samenhang tussen Stadsblokken - Meinerswijk en de uiterwaardengebieden ten oosten en ten westen versterken tot één uiterwaardenlandschap en de samenhang tussen de deelgebieden Stadsblokken en Meinerswijk verder ontwikkelen tot een samenhangend open uiterwaardengebied, dat door betere zichtbaarheid van kleinschalige functies en betere recreatieve verbindingen zich tot centraal park voor alle Arnhemmers ontwikkelt.
- › De functie van Stadsblokken - Meinerswijk als een belangrijke zone in de stedelijke groenstructuren van Noord en Zuid behouden en versterken als contramal van de steeds intensiever bebouwde woonwijken en het centrum.
- › De recreatieve en cultuurhistorische waarden van het gebied verder ontwikkelen door een recreatief en cultureel programma in te vlechten in het uiterwaardenlandschap, waarmee toeristen in Arnhem Noord verleid worden de Rijn over te steken en langer in de stad te verblijven.
- › De bestaande 'organisch' gegroeide gebruikszonering verder uitbouwen zodat deze uitnodigt tot gebruik door alle Arnhemmers. Hierdoor kunnen diverse functies en leefgebieden ontstaan waarin de beleving van individuele ruimte en van collectieve ruimte alle kans krijgt.
- › Na alle transformaties uit het verleden een verfijnd netwerk van voorzieningen scheppen, waarmee historische artefacten als opgepoetste parels ontsloten worden.
- › De kansen van Stadsblokken - Meinerswijk om juist voor kinderen ruimte te scheppen zich in een groene omgeving te ontplooiën aangrijpen en combineren met de dynamiek van water en natuur.
- › De toegankelijkheid en sociale veiligheid van het gebied verder versterken door het creëren van een heldere entree, een beperkt aantal voorzieningen die ondersteunend zijn aan de kwaliteiten en het gebruik van het gebied en door de structuur van paden en paadjes uit te breiden.
- › De centrale ligging van Stadsblokken - Meinerswijk te gebruiken als ontmoetingsplaats voor de hele stad door de toegankelijkheid vanuit de wijken en over de Rijn te verbeteren, ruimte te creëren voor culturele en sociale activiteiten en door het hele gebied als publieke ruimte verder te ontwikkelen.

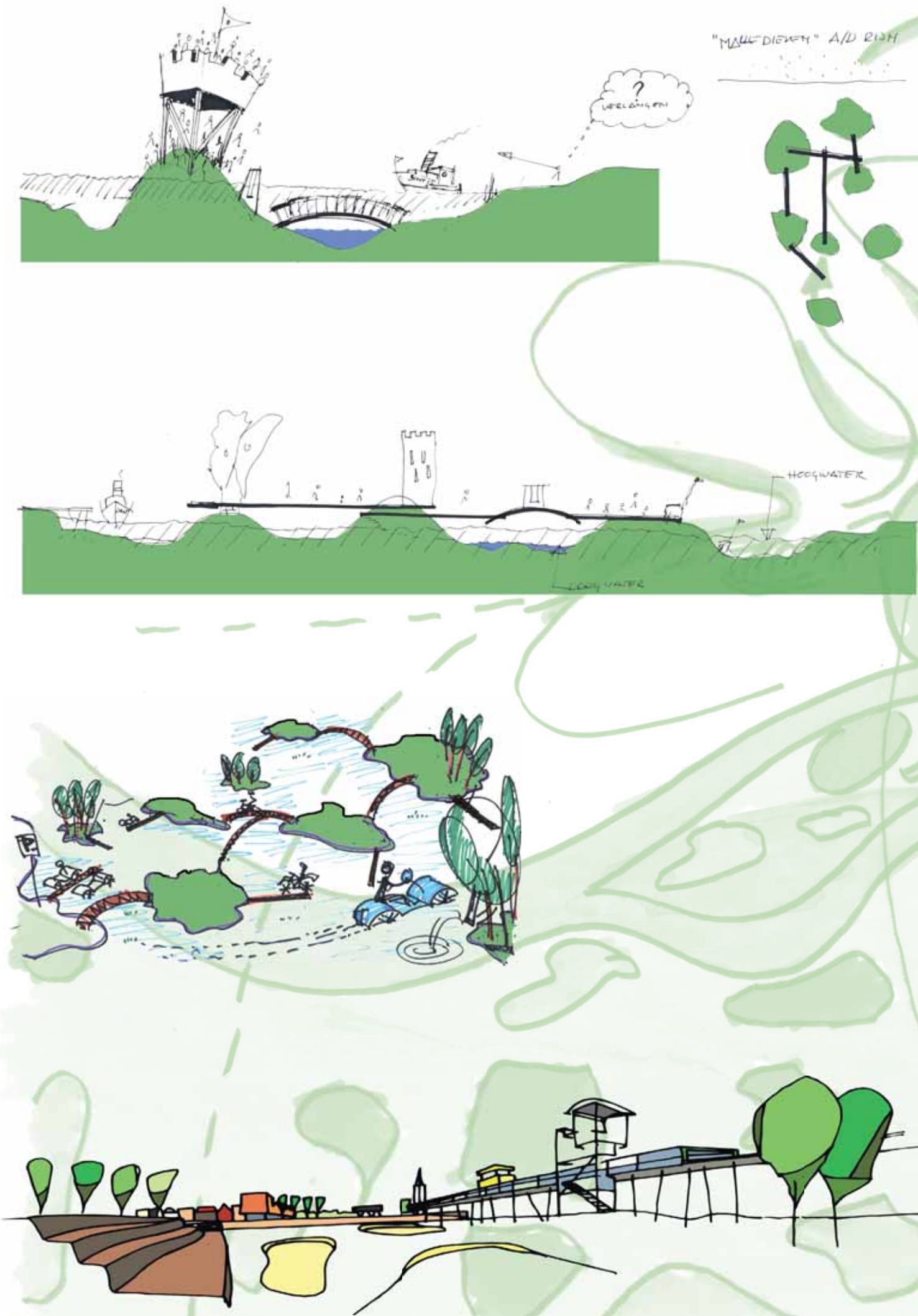
Al deze opgaven zijn goed te combineren en versterken elkaar. Wij stellen voor het gebied als Park de Lage Betuwe te ontwikkelen. In het volgende hoofdstuk laten we zien hoe bepaalde functies van het Park de Lage Betuwe, als ecologisch, recreatief en cultuur-historisch knooppunt van Arnhem, vorm kunnen krijgen.

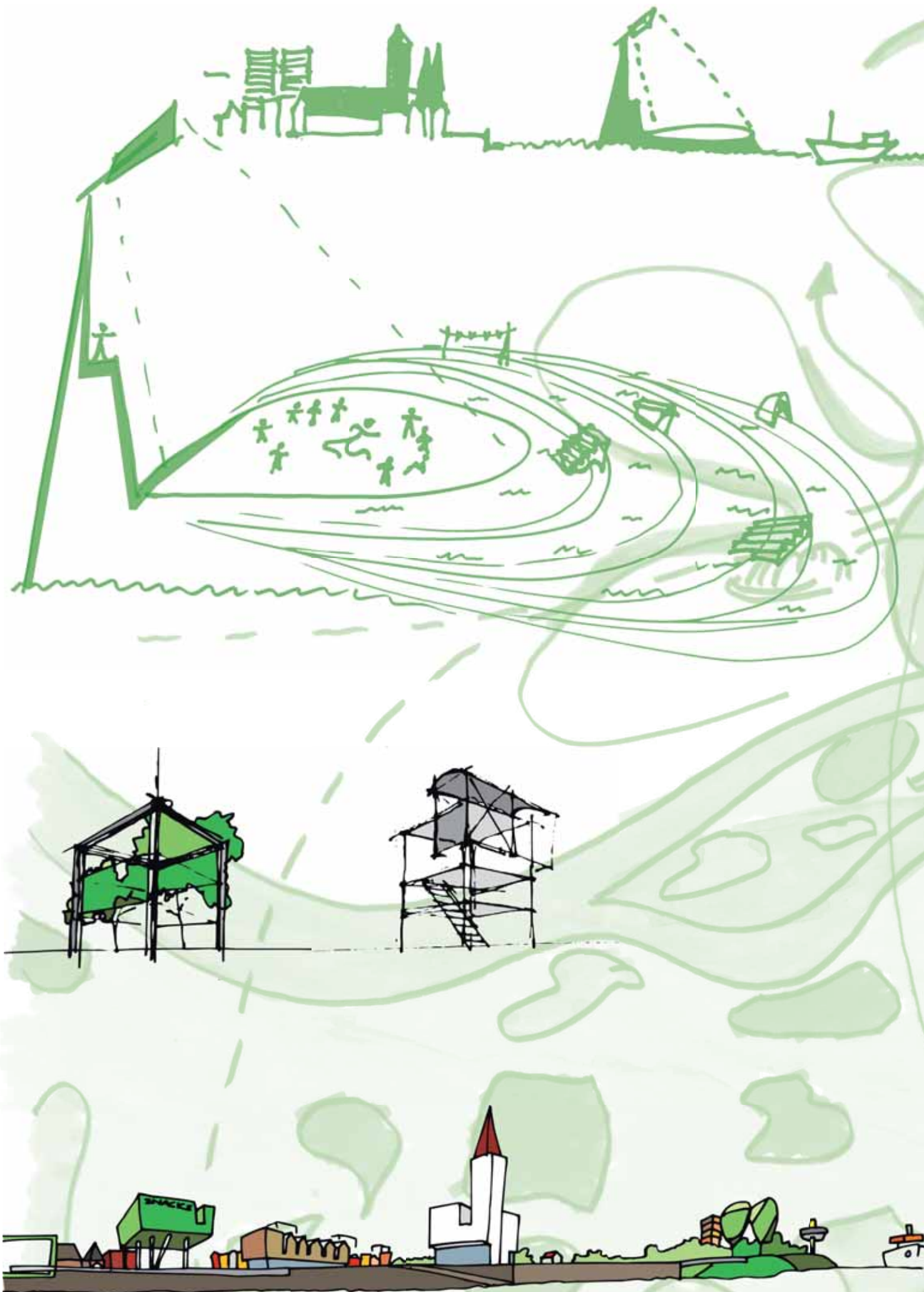

Park de Lage Betuwe

Je komt er voor je rust, je komt er voor het water. Nog nooit zag je zo'n ruimtelijk park in een stad... Anderen fietsen door het park, op weg naar Schuytgraaf, of komen met Jules wandelen in het drassige natuurgebied, die verheugd naar de vele planten en mossen wijst. Af en toe, als ze een droge vluchtheuvel bereiken, worden ze verrast door de runderen. Hoewel, de verse uitwerpselen langs de koeienpaadjes duiden natuurlijk al op onraad. Als ze hun route iets verleggen mengen ze zich onder de cultuurliefhebbers die vreemdsoortige sculpturen temidden van een kleinschalig oeverlandschap aanschouwen. Aan de open oever, langs de Rijn, zijn wat gasten van de academie een wonderlijk bouwseltje aan het maken, je kunt het niet thuisbrengen. Je vermoedt dat het een drijvende catwalk wordt, voor de komende biënnale. Die cultuurliefhebbers zijn met het veer vanaf de Rijnkade bij de kleine kunsthall gekomen, waar een aantal ouderen in een workshop hun jeugdige schilderselan nieuw leven inblazen. Er zijn er ook, die komen deelnemen aan theater- en muziekworkshops, terwijl de ASM werf volop belangstelling van liefhebbers van de scheepsbouwhistorie geniet. Enthousiastelingen hebben er een werfgebouw mogen betrekken toen ze zich toedegden op de herbouw van een stoomschuit. Deze namiddag is de wethouder even bij Daphne op bezoek, om weer eens te ervaren hoe dat is met zo'n woonboot. Zelf heeft hij als landschapsliefhebber voor een woning buiten de stad gekozen, maar deze kom met boten is toch wel gezelliger. Ze nodigt hem mee te gaan naar het grote dancefeest op de Nieuwe Paaschweide. Eh.., nee, dat laat hij liever aan zijn dochter over, die is al weken opgewonden over het grote evenement aan de voet van de Mandela. Goed, denkt hij, dat het evenemententerrein verplaatst is naar deze veilige plek bij de gebiedsentree. Dat had hij zelf kunnen bedenken, zo'n goed idee waar Daphne zich sterk voor gemaakt had...

Park de Lage Betuwe is het uiterwaardenpark van Arnhem. Zoals Sonsbeek toch vooral het park van Noord is, is de Lage Betuwe het centrale park van heel Arnhem. Samen met de binnenstad en het centrum van Zuid vormt het park een drie-eenheid en het hart van de stad. In de steeds drukker wordende stad is het dé centrale rustruimte, maar tegelijk ook de ruimte waar stedelingen elkaar treffen. Een centraal park.

Het park krijgt zijn structuur door de hoogteverschillen, waardoor de wisselende waterstanden elke keer weer een belevenis vormen. De organische structuur van waterstromen en hogere delen geeft het hele gebied continuïteit en verbindt het met het rivierenlandschap. **De natuurwaarden van dit landschap zijn gebaat bij gradiënten en dynamiek. In het rustige deel van het park zullen hierdoor flora en fauna zich nog mooier ontwikkelen en voor liefhebbers telkens weer nieuwe ontdekkingen bieden.** Er zijn delen waar het geregeld druk is, en er zijn delen waar je alleen kunt dwalen en genieten van rust, ruimte en natuur. Te voet, met de fiets of per kano.

Ingebed in de robuuste natuur van de uiterwaarden vind je culturele en recreatieve voorzieningen. 's Zomers, bij laag water, kun je bijna overal komen, op strandjes liggen, picknicken en wat drinken en eten. 's Winters, bij hoogwater, steken er her en der eilanden uit boven het snelstromende water, waarop de dieren zich hebben teruggetrokken, nog steeds de historie zichtbaar is, het restaurant eenzaam in de rivier ligt waar gasten met een bootje naar toe worden gebracht, en het cultuurparadijs alleen via een veelgebruikte loopbrug te bereiken is.

De centrale entree met de lichtmast van het evenemententerrein als icoon en de in de loop der jaren iets uitgebreide bebouwing aan de voet van de brug, is het hele jaar bereikbaar. Door de recreatieve voorzieningen op deze plek is er altijd wat levendigheid. Om het karakter van collectieve plek voor Arnhem Noord en Arnhem Zuid te verstevigen, zal toevoeging van bebouwing zich concentreren op de sectoren waarin de collectiviteit tot wasdom komt. Dat zijn vooral cultuur, recreatie, horeca en sport. Deze sectoren maken een beperkte economische bedrijvigheid in het gebied mogelijk. Maar belangrijker voor de economie van Arnhem is de versterking van de aantrekkende werking van het park en de activiteiten, voor bezoekers en nieuwe bewoners.

Meinerswijk - Stadsblokken zal een uniek gebied kunnen worden als het contrast tussen landschap en stad tot een subtiel samenspel ontwikkelt, waarbij de cultuur, de recreatie en de sport aan de landschappelijke kwaliteiten en beperkingen gerelateerd worden. Omgekeerd kan een beperkte transformatie van het landschap een prachtige voedingsbodem vormen voor nieuwe ontwikkelingen in deze sectoren. Hieraan gelieerde woonbebouwing zal functioneel ondersteunend werken en, mits ondergeschikt in omvang, de openbare toegankelijkheid en veiligheid van het gebied versterken.

De verbindingen met noord en zuid zijn verbeterd, door paden en bruggetjes die de vluchtheuvels verbinden en aansluiten op de Huissensedijk bij Malburgen, de Drielsedijk bij Schuytgraaf en de Fietsbrug naar het onderlangs en het veer naar de Rijnkade. Zo wordt het park intensief gebruikt voor een ommetje, door bewoners uit beide stadshelften.

Kortom, Park de Lage Betuwe wordt één van de belangrijkste trekpleisters van Arnhem. Samen met Burgers Bush, Openluchtmuseum, Stedelijk museum, binnenstad en Sonsbeek is het de reden om naar Arnhem te komen, voor een dagje uit, een lang weekend, om te gebruiken als standplaats voor een vakantie in Gelderland, of om er te komen wonen en er te blijven.

stichting Waterband

Stichting Waterband is begin 2007 opgericht omdat een groot aantal Arnhemmers zich zorgen maakte over de toekomstige ontwikkeling van Stadsblokken - Meinerswijk.

[Stichting Waterband zet zich in voor ontwikkeling van het gebied gebaseerd op de huidige, vooral groene en blauwe kwaliteiten.](#) Wij doen dat door het geven van informatie over het gebied, het betrekken van zoveel mogelijk Arnhemmers bij het gebied en door het maken van een visie en ontwikkelingsschets.

Stichting Waterband is een professionele vrijwilligersorganisatie. Wij streven ernaar onze activiteiten professioneel uit te voeren door het inschakelen van externe deskundigen. Ruim 300 Arnhemmers hebben zich tot nu toe aangesloten bij de Stichting. In 2007 werden tentoonstellingen gehouden, nieuwsbrieven verstuurd en de website gebouwd. Ook werden excursies, discussie bijeenkomsten, een fotowedstrijd en ontwerpworkshops georganiseerd.

Eind 2007 heeft de Arnhemse gemeenteraad besloten in 2008 middels een open planproces de stad aan het woord te laten over de gewenste ontwikkeling van Stadsblokken - Meinerswijk. Wij ondersteunen het proces, onderschrijven de randvoorwaarden en willen actief bijdragen aan de planontwikkeling voor het gebied. Onze activiteiten in 2008 zullen dan ook vooral in het teken staan van inbreng leveren in het open planproces met een 'denkrichting' of 'ontwikkelrichting' en mogelijk een 'ontwikkelingsvisie' (producten zoals omschreven in de gemeentelijke nota van uitgangspunten). Onze inzet is om veel van onze inbreng terug te zien in de ontwikkelingsvisie voor Stadsblokken - Meinerswijk die de gemeenteraad eind 2008 zal vaststellen. Dit in het belang van Arnhem dat trots is op zo'n uniek gebied als Stadsblokken - Meinerswijk in het hart van de stad.

Stichting Waterband heeft voor de visievorming in het najaar 2007 een tweetal creatieve workshops gehouden, waarbij experts zijn uitgenodigd voor de diverse, voor dit gebied belangrijke, vakgebieden. De workshops werden voorbereid, begeleid en geëvalueerd door maak<architectuur. Stichting Waterband dankt alle deelnemers voor hun waardevolle inbreng en betrokkenheid. Dankzij hun vakkennis, ideeën en hun inspiratie zijn de publicatie en de visievorming tot stand gekomen.

Deelnemers Lab-sessies

Experts

Sjef Jansen – ecologie / Leo van der Meer – planologie / Harry Huyskes – hydrologie /
Michiel den Ruijter – landschapsarchitectuur / Marc Verkade – architectuur en stedenbouw /
Dré van Marrewijk – cultuurhistorie / Dick de Bruin – rivierenbeheer

Stuurgroep Stichting Waterband

Erik Arkesteijn / Bart Beukema / Sjonnie Eggink / Petra Eijkelkamp / Jean-Paul Kerstens /
Frans Koops / Remy van Liempt / Yvon Schöler / Michel Zwarts

Bestuur Stichting Waterband

Bart Beukema / Hendrik Broekhuizen / Bert de Jong / Jan Schreurs / Jan Vierdag

Vorbereiding en organisatie

Jean-Paul Kerstens / Sandra van Arragon / Corné van de Kraats / Gerrit de Weerd

Ondersteuning en sponsoring

LAB-sessies en productie publicatiemiddelen

maak<architectuur

Jean-Paul Kerstens / Sandra van Arragon / Corné van de Kraats

Procesbegeleiding en communicatie

Orgyd procesadvies

Yvon Schöler

Algemene ondersteuning, secretariaat en co-financiering

Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij

Erik Arkesteijn / Astrid de Beijer-Moorman

Co-financiering

Bureau Belvédère

gemeente Arnhem

Van Groot tot Klein Grafisch Ontwerp

Stimuleringsfonds voor de Architectuur

Productie van deze uitgave

maak<architectuur i.s.m. de stuurgroep Stichting Waterband

Reacties

Voor reacties kunt u contact opnemen met Stichting Waterband via
het secretariaat of via de website: www.waterband.nl

Secretariaat:

Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij

Astrid de Beijer-Moorman

Postbus 33, 6800 LE, Arnhem

T 026-4455146

F 026-4437827

E info@knhm.nl

maak<architectuur

Röellstraat 2 > 6814 JD Arnhem

T+31(0)26 445 3111 > F+31(0)26 445 4079

info@maakarchitectuur.nl > www.maakarchitectuur.nl

koninklijke
nederlandsche
heidemaatschappij

impuls
aan de
leefomgeving

